

Frans Denissen

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs 2012

Frans Denissen (1947) is schrijver en vertaler uit het Italiaans en het Frans. Tussen 1972 en 2002 doceerde hij Italiaans en vertaalkunde aan de Lessius-Hogeschool in Antwerpen en wierp zich tegelijk op het schrijven en het literair vertalen. Hij vertaalde o.a. Giovanni Boccaccio, Carlo Goldoni, Eugenio Montale, Cesare Pavese, Leonardo Sciascia, Carlo Emilio Gadda en de Belgische vroeg-modernist André Baillon, aan wie hij ook de biografie De gigolo van Irma Ideaal wijdde.

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs 2012

Bij deze vererende en voor mij – met de hand op het hart gezegd – zeer verrassende bekroning moet ik veel, erg veel mensen bedanken. In de eerste plaats het Prins Bernhard Cultuurfonds, dat met de Martinus Nijhoffprijs elk jaar weer de schijnwerper richt op een literair genre dat nog ál te vaak onderbelicht blijft. In de tweede plaats de jury voor dit jaar, die van haar rapport een lofrede maakte waar ik helemaal verlegen van werd toen ik die voor het eerst mocht aanhoren. Vervolgens mijn medevertalers, van wie er tot mijn genoegen een aantal in deze zaal aanwezig is. Toen ik voor deze gelegenheid een bibliografie van mijn vertalingen opstelde, merkte ik dat ruim de helft daarvan in duo tot stand is gekomen. Je samen over een tekst buigen, samen de woorden ervan wikken en wegen, de denkbare vertalingen naast elkaar leggen: het is niet alleen een plezier dat ik me ongaarne zou hebben ontzegd, ik ben er ook van overtuigd dat het tot een betere vertaling leidt; vier ogen zien nu eenmaal meer dan twee. Ik wil hen vandaag graag in deze huldiging betrekken en hen mijn medelaureaten noemen. Daarnaast dank ik mijn meelezers. Er is bij mij nooit een vertaling de deur uit gegaan zonder dat die eerst door twee of drie mensen uit mijn vriendenkring met kritische blik was gelezen, en telkens weer brachten hun aantekeningen – soms niet méér dan een vraagteken in de marge – me op betere ideeën. Mijn dank gaat eveneens naar mijn redacteurs, die me niet alleen deskundig begeleid hebben, maar me ook bleven aanmoedigen als ik het even niet zag zitten en me vergaven dat ik de afgesproken doodlijn vaak met maanden en soms zelfs met meer dan een jaar overschreed. Op dat punt weten ze intussen waar ze met Denissen aan toe zijn: een eeuwige twijfelaar. Het Nederlands Letterenfonds en het Vlaams Fonds voor de Letteren bedank ik voor de tijd die ze me hebben geschonken om aan een paar van mijn langere projecten te werken. Ik wil ook nog graag drie van mijn voorgangers als Nijhoffprijswinnaars memoreren, die geen van allen nog onder ons vertoeven, maar die destijds, lang voordat er zulke prachtige dingen als een expertisecentrum en mentoraten bestonden, geheel belangeloos mijn eerste stappen op het vertalerspad hebben begeleid: Ernst van Altena, Jenny Tuin en Frans van Dooren. Hoe uiteenlopend hun lessen ook mochten wezen, ik ben blij dat ik me hun leerling mag noemen.

Tot slot van deze dankbetuiging wil ik zeggen hoe trots ik ben op de naam van de prijs die me vandaag wordt toegekend. Een paar versregels van Martinus Nijhoff staan al jarenlang in mijn citatenboekje omdat ze schitterende, kernachtige definitievenormen van de twee dingen die me mijn leven lang hebben beziggehouden: literatuur en vertaling. Uit *Awater*: ‘Lees maar, er staat niet wat er staat.’ En uit *De Moeder de Vrouw*: ‘Twee overzijden / die elkaar vroeger schenen te vermijden, / worden weer burenen.’

Geachte aanwezigen, de zin die me in de lofzang die het juryrapport is, het meest plezier heeft gedaan, is: ‘Uit het vertaalwerk van Frans Denissen spreekt, behalve zijn

precieze kennis van het Italiaans in al zijn jargons, registers en dialecten, ook zijn onmiskenbare schrijverschap.’ Dat van die jargons, registers en dialecten is té veel eer: dat ik ze heb kunnen ontcijferen is voornamelijk het resultaat van veel gezwoeg met naslagwerken en geannoteerde edities. En gelukkig heb ik Italiaanse vrienden uit verschillende regio’s van het schiereiland, die altijd bereid zijn om op mijn soms lastige vragen te antwoorden. Maar dat over het schrijverschap gaat me recht naar het hart. Er is een tijd geweest, lang geleden ondertussen, dat schrijven en vertalen – twee oude jongensdromen – elkaar in de weg stonden. In de loop der jaren zijn ze steeds dichterbij elkaar gekomen, tot ze bijna helemaal ineenvloeiden. Of in de woorden van Leonard Nolens bij de gedichten van Cesare Pavese die we samen vertaalden: ‘Het onderscheid tussen schrijven en vertalen is wellicht gradueel en niet essentieel.’ De laatste twee boeken die mijn naam als auteur dragen, *De gigolo van Irma Ideaal* en *De vrouwen van Mussolini*, zijn me niet alleen ingegeven door vertalingen die ik had gemaakt – respectievelijk van André Baillon en van Carlo Emilio Gadda – maar bestaan zelf voor een niet onaanzienlijk deel uit vertaalde fragmenten. Tegelijk koester ik de droom dat ‘mijn’ Boccaccio, ‘mijn’ Baillon, ‘mijn’ Gadda voortaan tot de *Nederlandse* literatuur behoren. Het moment waarop ik, na soms tandtergende interpretatie-arbeid, de brontekst opzij kan schuiven en, geheel ongehinderd door wat er in de andere taal staat, als een schrijver aan de laatste, definitieve versie begin, ervaar ik altijd als een bevrijding. Doe ik ‘mijn’ auteur en zijn tekst daarmee te kort? Ik denk dat beide me te lief zijn om ze te verraden of te bedriegen. Maar op dat ogenblik staat er een andere partij te roepen: de lezer, voor wie je het toch doet. Ik wil in dat verband graag een prachtige zin van André Baillon citeren: ‘J’écris pour les autres, comme je voudrais que les autres écrivent, s’ils écrivaient pour moi.’ Paraphraserend: ‘Ik vertaal voor de anderen zoals ik zou willen dat de anderen vertalen, als ze voor mij vertaalden.’ Wie schrijft, doet dat altijd voor een lezer, zelfs al gaat het – zoals in een privédagboek – om de lezer die de schrijver zelf op een later moment geworden zal zijn.

Tegenover mijn studenten heb ik als metafoor voor het vertalen vaak verwezen naar het *commedia dell’arte*-stuk van Carlo Goldoni *De knecht van twee meesters*. Daarin komt het personage Truffaldino terecht in een situatie waarin hij tegelijk twee heren moet dienen, iets waarvoor hij heel wat kunst- en vliegwerk nodig heeft. Ook de vertaler moet twee heren dienen: aan de ene kant de oorspronkelijke auteur, aan de andere zijn toekomstige, zijn gedroomde lezer. En ook hij kan dat niet zonder kunst- en vliegwerk. Maar wie de komedie van Goldoni kent, weet wie de eigenlijke leider van het spel is: de knecht, alias de vertaler.

Misschien kan ik eindigen met de slotzin van Truffaldino, uitgesproken in sappig Venetiaans dialect: ‘Ho fatto una gran fadiga, ho fatto anca dei mancamenti, ma spero che, per rason della stravaganza, tutti sti siori me perdonerà.’ In onze moerstaal: ‘Ik heb me afgejakkerd, ik heb daarbij ook blunders begaan, maar ik hoop dat al deze heren mij, juist vanwege dat kunst- en vliegwerk, zullen vergeven.’